

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ МАРКІЗА ДЕ САДА ЯК ЧАСТИНА КРИТИЧНОЇ ТЕОРІЇ

У статті розглянуто практичне втілення політичної філософії Маркіза де Сада в сучасних постліберальних суспільствах. Як невід'ємна частина політичної філософії Просвітництва і ліберальної думки, на рівні дискурсу політична філософія Маркіза де Сада постулює рівність всіх громадян, проте її практичне втілення грає на користь найзаможніших верств населення, збільшуючи їхні ринки споживання і легітимізуючи постачання найбільш бажаних як об'єктів їхнього споживання (проституція, секс-туризм як секс-колоніалізм, порнографія). А це означає, що дослідження політичної філософії Маркіза де Сада ставить його в один ряд із Карлом Марксом, Максом Горьким, Теодором Адорно та ін. як мислителя критичної теорії.

Ключові слова: фантазм, суспільство споживання, ринок насолод, відчуження, порнографія, проституція, емансипація, секс-колоніалізм, постлібералізм, пізній капіталізм, тіло-власність, критична теорія.

Свободи! Рівності! Власності!
гасло 1789 р. [18]

У своїй попередній статті «Тіло-власність як політичне тіло індивіда епохи пізнього капіталізму» [10] я досліджую **тіло-власність** як специфічний феномен епохи **постлібералізму** – **пізнього капіталізму**, за якого право власності у єдності трьох прав *володіння, розпоряджання і користування* виявляється поширеним на тіло індивіда; обґрунтовую, що винайдення тіла-власності як специфічного тіла індивіда пізнього капіталізму в західній культурі можна простежити від політичної філософії Маркіза де Сада.

Проте якщо тіло індивіда епохи пізнього капіталізму звільняється від «зовнішніх детермінацій» [10], стає тілом-власністю індивіда у єдності трьох прав *володіння, користування і розпоряджання*, відповідно до логіки ринку, ці права підлягають делегуванню, а тіло – об'єкт цих прав – відчуженню. Тобто оператором цих прав стає вже не сам індивід як їхній «первісний» носій, а ринок у цілому як «задавач правил гри».

Нещодавно друком вийшло перше українське книжкове видання Маркіза де Сада – вельми прикметно, що ним стала «Філософія в будуарі» [14], в яку включено один із небагатьох творів Маркіза де Сада, присвячених безпосередньо політичній філософії – памфлет «Французи, ще одне зусилля, якщо ви хочете стати республіканцями!». Це хороший привід розмислити ще раз

про засадничий вплив Просвітництва і Великої Французької революції на нашу сучасну культуру (як пише Мішель Фуко, «[саме] Просвітництво визначило нас [...] такими, якими ми є зараз» [24]), про роль Маркіза де Сада як ідеолога і практика революції, а також про практичне втілення його політичної філософії в епоху пізнього капіталізму – постлібералізму.

Якщо в попередній своїй статті я використовував методологію генеалогії Мішеля Фуко (зокрема метод критичної онтології нас самих) і методологію раннього Карла Маркса – методологію критики і виявлення відчуження, то в цій статті я доповнюю їх структурним психоаналізом Жака Лакана – Славоя Жижека, методологією зрілого Карла Маркса та феноменологічним аналізом Александра Кожева.

Завданням цієї статті є обґрунтувати практичну можливість застосування політичної філософії Маркіза де Сада як частини *критичної теорії* з метою критичної дескрипції пізнього капіталізму – постлібералізму.

Книги Маркіза де Сада, безстрашного мислителя і плодючого, різножанрового письменника, як виглядає, пережили найдовший період забораони і наступної реабілітації в історії письма і мислення: в XIX ст. вони зберігалися в «неклі» Національної бібліотеки Франції – закритому зібранні «найрозпусніших» книг і гравюр, і лишень у другій половині XX ст. їх було надруковано

в бібліотеці «Плеяди» [21] – найпрестижнішому виданні французької класики. Унікальний злет, що чітко вказує, що перед нами зовсім *не порнографія*, що її легко вловлює досвідчене око реципієнта, а цілком логічно викладена і промислена політична філософія Просвітництва.

Маркіз де Сад – і його герої-лібертени! – як ніхто, має мужність користуватися власним розумом і має мужність аргументовано викладати результати власних розмірковувань. Наталя Загурська в «Епістолі з камери vs. Філософії в будуарі» пише, що «будуари Маркіза де Сада нічим не відрізняються від майданів революційних міст» [7, с. 26] – це місця публічних і добре аргументованих розмірковувань-розмов щодо найоптимальніших засад суспільного устрою і – ширше, ще ширше! – законів природи, що на них цей устрій має ґрунтуватися. Проте саме тому насправді його будуари нагадують навіть не майдани революційних міст – це радше відбиток французької салонної культури Просвітництва – а університетські кафедри морального права, фізіології, кримінальної медицини, соціології, психології, etc.

Як про це, бавлячись, написав Умберто Еко у своїх «Внутрішніх рецензіях», – а немає нічого серйознішого за забавки філософів! – відрецензувавши твори Маркіза де Сада на прикладі «Жюстіни, або Лихої долі чесноти»: «Розкриваєш вперше – багатосторінкова натурфілософія з відступами на тисячу різноманітних тем. Про жорстокість боротьби за існування; про самовідтворення рослин, про чергування видів у тваринному світі. Вдруге мені трапилося сторінок п'ятнадцять про сутність насолоди, про чуттєве і уявне, і таке інше. Втретє – два десятки листків про принцип підпорядкування у взаємостосунках статей у різних куточках земної кулі... Як на мене, цілком достатньо. Науковими працями ми не займаємося. Публіці в наш час потрібен лише секс, секс, і ще раз секс, і що різноманітніше, то краще. Від добра добра не шукають. Ми знайшли свій шлях, видавши “Любовні походеньки кавалера де Фоблаза”. Філософські твори пересилайте в “Науку”» [26].

Садівським лібертенам належить монополія на істину. Саме вони знають *все, як треба*. Їхню владу можна було б кваліфікувати як *Аристотеліянський тип влади* за Александром Кожевим – тип влади *тих, хто знає, над тими, хто не знає* [9, с. 31–34]. Проте є одна засаднича відмінність: Маркіз де Сад, на відміну від А. Кожева, знає, що *будь-яке знання є насильством* – і насильством у його чистому, первісному вигляді – бо,

як свідчать нам лібертени, мало не щосторінки його книг, невідрефлексоване насильство є насильством, власне, і не є – цікавий і цілком закономірний перегук із людиною-тростинкою Блеза Паскаля, що все ж таки перемагає монструозний і грандіозний Всесвіт саме тому, що, на відміну від нього, *вона мислить* [19]. Як про це пишуть Макс Горкгаймер і Теодор Адорно: «Мислення в просвітницькому сенсі – це діяльність із встановлення одноманітного наукового ладу і виведення фактичного знання з принципів, хоч би як ті тлумачились: як довільно встановлені аксіоми, як вроджені ідеї чи крайні абстракції» [25, с. 104–105] і далі: «[...] розумом встановлюється інстанція калькулюючого мислення [...] що не знає жодних інших функцій, окрім [функції] препарування предмета, перетворення з чуттєвого матеріалу в матеріал уярмлений» [25, с. 107]. І саме тому Маркіз де Сад належить до тієї ж плеяди мислителів, як і Іммануїл Кант (категоричний імператив, диференціація), Карл Маркс (стратифікація, відчуження), Ріхард фон Крафт-Ебінг (категоризація, диференціація), Макс Горкгаймер і Теодор Адорно (відчуження, критична теорія), Фрідріх Ніцше і Мішель Фуко (воля до влади, воля до знання, монополія на істину).

І саме тому, як пише Ролан Барт: «У садичному місті слово є [...] **єдиним кастовим привілеєм** [виділення моє. – І. К.], що не терпить жодних поблажок. Лібертену підвладна вся гамма мови – від мовчання, в котрому здійснюється глибинний теллуричний еротизм “таємної камери”, до мовних конвульсій, що ними супроводжується екстаз; йому підвладні всі узуси мови (команди і розпорядження, блюзнірства, проповіді, теоретизування); він може навіть (найвищий ступінь володіння!) делегувати мову (хранителькам переказів [наприклад, чотирьом шльондрам, що розповідають головним героям-лібертенам зі “120 днів Содома” багатющі історії зі свого життя. – І. К.]» [1, с. 201–202]. Діалоги Маркіза де Сада нагадують діалоги Платона, де лише Сократ говорить, а інші голоси відіграють суто механічну роль*. Проте, на відміну від іроніка Сократа, що не має позитивної програми і саме тому є виразником *ressentiment* – у мові лібертенів Маркіза де Сада радше

* Див. Р. Барт: «Звісно, є жертви – дуже рідкісні – які можуть лаятися з приводу власної долі, вказувати лібертену на його нищість (мсьйо де Клорі, мадемуазель Фонтанж де Доні, Жюстіна), але це лише механічні голоси, вони відіграють в розгортанні лібертенського слова допоміжну роль» [1, с. 201–202].

вгадується *титанічна*, аніж *класична*, *декадентська* Греція*; хоча сам Маркіз де Сад і називав Сократа «окрасою Греції» [12, с. 182].

Тому не можна погодитись із Жилем Дельозом, коли він пише: «Насправді нічого не є таким чужим садисту, як бажання переконати чи вмовити, тобто педагогічне бажання» [5, с. 195]. Радше рацію має Ролан Барт, пишучи: «це [Садівське] суспільство має глибинно виховний характер: перед нами суспільство-школа (і навіть суспільство-інтернат)», зробивши цілком логічний висновок про те, що «тим, кого виховують, фактично виявляється не той чи інший персонаж, а читач» [1, с. 193–194].

Навіть назви книг Маркіза де Сада свідчать про це: «Філософія в будуарі» [12; 14], «120 днів Содома, або Школа лібертинажу» [13]... Іноді це очевидно, а іноді для того, щоб це зрозуміти, необхідно знати літературний контекст XVIII ст. – так, Маркіз де Сад, що був, безумовно, одним із найосвіченіших людей свого часу**, пародіював популярні романи свого часу – зокрема, «Жюстіна, або Лиха доля чесноти» на рівні назви пародіює назву популярного в XVIII–XIX ст. моралістського роману Семюела Річардсона «Памела, або Відзначена чеснота».

Проте після падіння Бастилії – спровокованого витівками *Божественного Маркіза* – його спіткала доля всіх революціонерів і просвітників, що перемогли, – зараз їх читати гранично нудно і нецікаво. Так, під деякими пасажами Маркіза де Сада могли б підписатися радикальні феміністки XX ст.: «Жінка не створена для одного чоловіка – природа призначає її для всіх» [14]; «З усіх пут, які треба розірвати, насамперед треба позбутися шлюбних» [14]; «Вродлива дівчина має виключно злягатися, а не народжувати» [14]; «Немає такої делікатної особи, яка б не порадила від видовища раювань [у сексі з іншим. – І. К.], зажитих коханою людиною» [14]; «Якщо чоловікові стало все відомо, він має розглядати цих дітей [нажитих у шлюбі з ним, але не від нього. – І. К.] як плоди від першого шлюбу дружини.

* Див. Ю. Сватко: «Тому видається вельми цікавим, що ж відкидала нова Європа, яка тільки-но склалася у своєму намаганні позитивно успадкувати трагічний титанізм ренесансної доби?» [22, с. 42].

** У дитинстві він виховувався у свого дядька Жака-Франсуа-Поля-Альдонса де Сада, абата д'Ебрей, що дружив із Вольтером, мав одну з найкращих бібліотек свого часу і залишився в історії автором класичної біографії Петрарки, чия кохана Лаура де Нов у заміжжі стала Лаурою де Сад, їхнім далеким предком; та й, зрештою, списки книг, що їх собі де Сад замовляв у Венсенн чи Бастилію, свідчать самі за себе [7, с. 29]; мати де Сада – Марі-Елеонора де Сад (в дівочтві – де Майє) – була далекою родичкою водночас королівської сім'ї і легендарного кардинала Рішельйо.

Якщо йому ні про що не відомо, то він не відчує себе нещасним, бо невідоме зло нездатне завдати болю. Якщо адюльтер не має наслідків і невідомий чоловікові, [він] стає абсолютно байдужий для чоловіка, який нічого про нього не знає, і надзвичайно приємний для жінки, яка від нього дістає задоволення. Якщо чоловік адюльтер викриває, тоді злом стає не сам адюльтер, адже щойно ми з'ясували, що не він є злом, а його викриття, адже природа адюльтеру в обох випадках однакова. Отже, зло полягає тільки в тому, що чоловік сам дізнався про адюльтер, тож вина падає тільки на нього. Дружини це не стосується. Отже, ті, хто в старі часи суворо карав за шлюбну невірність, були кати, тирані і ревнивці, що турбувалися тільки про себе і несправедливо вважали, що жінка, яка завдала їм якоїсь прикраси, вчинила злочин» [14], – ці всі тези звучать наче гасла 1968 року, проте це все розмірковування Маркіза де Сада кінця XVIII ст.! Зайдіть на будь-який секс-форум і переконайтеся, що принципи, за які Маркіза де Сада проклинали сучасники, давно вже стали буденною і повсякденною практикою. Можливо, саме тому у другій лінійці видавництва *Cottubook* «Філософія в будуарі» Маркіза де Сада, як свідчив директор видавництва Павло Швед, зрештою, виявилася однією з найменш запотребуваних?

Де Сад пише про повсякденність, і його філософія насправді є філософією повсякденності. Надмірна поетичність, з якою про це пише ще в XIX ст. Алджернон Чарльз Свінборн, не повинна вводити нас в оману, нам важливий висновок: «Посеред всієї цієї гамірної імперської епопеї у відсвіті полум'я видніється уражена громом голова, широкі груди, поперезані блискавицями; людина-фалос з царським цинічним профілем та посмішкою моторошного і величного тирана; на цих проклятих сторінках наче здригається вічність, з цих розпечених губів наче зривається подих бурхливого ідеалу. Наблизьтесь, і ви почуєте, як в цьому брудному кривавому падлі пульсують артерії вселенської душі і як по вздутим венам тече божественна кров. В цій клоаці – чиста лазур, в цьому відхожому місці – щось від Бога. Заткніть вуха, щоб не чути бряцання багнетів і грім гармат; не дивіться на наплив перемог і поразок, й тоді ви побачите, як з темряви проступає величезний, блискучий, невимовний привид, ви побачите: над цілою епохою, засипаною сузір'ями, встає величезне і зловісне обличчя Маркіза де Сада» [2, с. 74].

Класичний ліберальний закон стверджує, що «моя свобода закінчується там, де починається свобода іншого», проте Маркіз де Сад лиш сміється над подібною убогою наївністю – «[...] закони ці написані не для одного індивіда, а для суспільства в цілому, тому виникає постійна суперечність, бо особисті інтереси не збігаються з інтересами закону. Але, добрі для суспільства, закони поганезні для індивідів, із яких складається суспільство, бо хоч вони захищають індивіда й гарантують йому певні права, три чверті життя вони обмежують його й уявляють» [14]. Тому Маркіз де Сад у памфлеті «Французи, ще одне зусилля, якщо ви хочете стати республіканцями!» зносить це ліберальне обмеження: «Дайте мені частину свого тіла, якою я захочу насолодитися, натомість візьміть будь-яку мою, яка може принести вам задоволення» [14].

Як же тоді співвідноситься лібералізм із його культом непорушних приватних меж індивіда із втіленням і перемогою ідей де Сада, з його апологією знищення будь-яких меж, зокрема *тілесних*? Те, що не можна вирішити ніяк – зокрема і цю колізію – можна вирішити грошима. Як пише Андрій Репа, «за допомогою свого абстрактного характеру вони [гроші] виступають універсальним еквівалентом фантазму» [20]. Емансипація ж виступає рушійною силою капіталізму, адже вона створює – через «звільнення», а фактично через формування нових категорій споживачів – все нові і нові ринки: ринок товарів і послуг для жінок, ринок товарів і послуг для чорношкірих, ринок товарів і послуг для ЛГБТ, і так до безконечності – проте і ці «раніше дискриміновані меншини» за діалектикою ринку виявляються не лишень споживачами, а й об'єктами споживання.

У цьому економічно ефективному світі на рівні ідеології вже немає ані вельмож, ані їхніх підданих – є лише верстати для продукування, вироблення насолоди – насолоди для всіх, формально рівних громадян, чий тіла розщеплюються на *власне них* і *високопрограмний верстат*, що виробляє практики, задоволення, насолоду, зразки для навчання, etc. – в цьому індустріально-тілесному розщепленні вгадується ще декартівське розрізнення мислячої і матеріальної субстанцій [25, с. 135].

Адже саме в садівських комбінаціях тіл, дистанційованих від власних егоїстичних інтересів (*відчуження*), чий площі використовуються з максимальною ефективністю зі злагодженістю

годинникового механізму (*механіцизм*), дивовижним чином впізнається ідеальна модель, зразок інших злагоджених механізмів: мануфактури, фабрики, заводу, корпорації (з лат. *corpus* – «тіло») – інституцій з різних стадій розвитку капіталістичної системи [10, с. 6]. Як про це написали Макс Горкгаймер і Теодор Адорно: «Сучасні спортивні команди, чия зіграність є щонайпильніше регламентованою, так що ніхто з членів команди не має ні найменшого сумніву стосовно своєї ролі в ній і для кожного з них підготовано запасного, знаходять в сексуальних командах “Жюльетти”, в яких жодна мить не залишається зганою, жоден отвір на тілі невикористаний, жодна з функцій незадіяною, свій найточніший прототип» [25, с. 112].

Вище я недарма підкреслив, що в соціальній утопії Маркіза де Сада вже немає ані вельмож, ані їхніх підданих. Тут якраз я не погоджусь із Р. Бартом, коли він пише «В цьому [Садівському] високо кодифікованому суспільстві міжкласові переходи [...] забезпечуються не через переміщення з класу в клас, а за рахунок цілої системи проміжних статусів, що самі по собі також нерухомі» [1, с. 194] – за всієї монструозності садівської машини-суспільства, переходи з класу в клас в садівському суспільстві все ж можливі – так про це свідчить випадок Юлії, дружини Кюрваля, одного з чотирьох героїв-лібертенів «120 днів Содома», «чий смак до розпусти зростає щодня, це зробило її надзвичайно люб'язною істотою, **достойною опинитися в одному товаристві з нашими героями** (виділення моє. – І. К.)» [13], зрештою, Юлія єдина виживає і повертається в Париж – це при тому, що Р. Барт класифікує дружин як найнижчий клас – клас *паріїв*, нижче всіх жертв [1, с. 195]. Перехід між класами в садівському суспільстві можливий через *перевиховання*. Як про це пише Моріс Бланшо, порівнюючи долі двох сестер – Жюльетти і Жюстіни: «[...] все, що відбувалося із Жюстіною, відбувалося і з Жюльеттою, і та, і інша зіштовхувалися з однаковими обставинами, піддавалися одним і тим самим випробуванням. Жюльетта також була кинута до в'язниці, бита, засуджена до катувань, мучена. Жахливе її існування, проте – нещастя ці приносять їй задоволення, муки її захоплюють» [3, с. 61] – істота, для якої будь-яке зло, завдане не лише нею, а і їй, буде з необхідністю означати задоволення і насолоду, буде завжди невразливою і щасливою, – такий шлях до щастя промислив людству Маркіз

де Сад. Це все на рівні теорії – дуже стрункої і цілком по-просвітницьки емансипаційної.

Проте, як відомо, жижеківська революція в підході до вивчення ідеологій полягає у зміщенні уваги зі сфери *дискурсу* на сферу *праксісу* – саме в ній, як доводить Славој Жижек [6], ідеологія *справді працює* в нашу постмодерну епоху тотального цинізму, тотальної недовіри до будь-яких ідеологій на рівні дискурсу. А практичне втілення політичної філософії Маркіза де Сада в (пост)ліберальних західних суспільствах чудово грає на руку найзаможнішим верствам населення, збільшуючи їхні ринки споживання і легітимізуючи постачання найбільш бажаних як об'єктів їхнього споживання (феномени проституції, секс-туризму як секс-колоніалізму від Чехії до Таїланду, порнографії, зокрема *gay-for-pay* – ці порноактори, чий публічний сексуальний практики виявляються відчуженими від їхньої ж власної сексуальної ідентичності, і є найкращими зразками тих республіканців, що їх промислив у своїй політичній філософії Маркіз де Сад).

Емансипація призводить не лишень до суб'єктивізації жінок, як і решти раніше «дискримінованих груп» населення, а й до об'єктивізації тіл уже не тільки жінок, а й чоловіків. Так, чеська студія *Czechhunters* повністю будує свої сюжети за цим принципом: чоловік із камерою і грошима купує на вулиці хлопчиків, яким не вистачає грошей на навчання, винайм житла чи на підтримання стосунків із дівчиною, для анального і орального сексу на камеру. Причому реальність камери, реальність фантазму зливається із реальністю соціально-економічною – звісно, у цих відео знімаються професійні порноактори, проте значна частина з них позиціонують себе у позаробочому житті як *гетеросексуали*, а свою участь у гей-порноіндустрії як *роботу*. Студія позиціонує себе як аматорську і зазначає: «Тяжка соціальна ситуація в Чеській республіці робить це можливим». З усієї множини порнографічних фантазмів цей є важливим, бо, як пише Жак-Люк Енніг, «в XVIII столітті саме розпусники, в першу чергу де Сад, дозволили содомії нарешті вийти з підпілля і перетворили її на філософський аргумент» [27, с. 198]. Емансипувавши подібні сексуальні практики ще в XVIII ст., Маркіз де Сад випереджає свій час приблизно на двісті років, бо ще в XIX ст. Ріхард фон Крафт-Ебінг кваліфікував їх як тяжку хворобу [11] – і подібна думка залишалась мейнстрімною до середини XX ст.

Якщо Ролан Барт пише, що «завдання садівського письма, що воно виконує із незмінним тріумфом, полягає у взаємному контамінуванні еротики і риторики» [1, с. 204], то завдання студії *Czechhunters*, що вона його теж виконує із тим самим незмінним успіхом, полягає у взаємному контамінуванні еротики і економіки: значну частину ролику займає процес спокушання спочатку порівняно невеликими сумами за «невинні» «послуги» – і далі більшими сумами за «серйозніші», фактично, ці ролики є чітким пропрацюванням мови «добровільного» відчуження власного тіла, в якій кожна ділянка тіла (*означуване*) відповідає певній сумі грошей (*означник*) і певній сексуальній практиці-функції (*значення*). Таким чином, співвідношення між текстами Маркіза де Сада в їх дослівному прочитанні (ідеологією) і порнографією (практикою, що на підставі цієї ідеології функціонує) як маркером сучасної культури [4] виявляється співвідношенням між **риторикою** і **економікою**, тобто між **надбудовою** і **базисом**. До двох тверджень «я є тим, що споживаю» і «я споживаю те, що мені властиве», котрі «стають неподільними, зливаються» [20] слід додати ще два – *just-business* твердження «я не є тим, як мене споживають» і вже зовсім екзистенційне «я є – як мене споживають».

Як пише Павел Микитенко, «сучасна макросоціальна дійсність – це фантази, що кочують з одного блокбастера, рекламного ролика, серіалу в інший. Суспільством керує фундаментальний для сучасної культури порнографічний фантазм реального, що безконечно експлуатується в рекламі з оголеним [...] тілом і підтримує вуайєризм незчисленних реаліті-шоу; фантазм особистого успіху, фантазм комфортабельного сімейного щастя, ксенофобний фантазм зла...» [17]. Зигмунд Фройд підкреслює, що для психіки немає жодної різниці поміж реальністю «об'єктивною» і реальністю фантазму – фантазм і створюється психікою для того, щоб замінити собою фундаментальну нестачу (в) реальності [23]. З позицій структурного психоаналізу про це детальніше пише Єлена Маркович: «[...] функція фантазму – створення уявного сценарію, що заповнює невизначеність, лакуну в бажанні Іншого. Функція фантазму у відповіді на запитання суб'єкта “Чого хоче Інший?”. Відповідь на це запитання дозволяє уникнути нестерпної ситуації, за якою суб'єкт не може зрозуміти, символізувати бажання Іншого. В цьому сенсі фантазм задає рамки, в яких суб'єкт здатний бажати. На думку

Лакана, в фантазмі конститується бажання, отримуючи свої об'єкти. Фактично за допомогою фантазму суб'єкт отримує можливість бажати. З іншого боку, як рамка, що задає вектор бажання, фантазм є захистом від того ж запитання «Чого хоче Інший?». Фантазм виступає як екран, що приховує розрив і провалля перед бажанням Іншого» [16]. У випадку студії *Czechhunters* одночасне володіння камерою – владою ока і грошима – владою капіталу означає не лишень злиття двох реальностей – фантазматичної і соціально-економічної – в одну, а й монополію на істину (бажання): «Ми краще знаємо, чого бажав Інший» – і, як наслідок, не *гвалтування*, а *благодіяння*.

Карл Маркс небезпідставно називав «Державу» Платона ідеалізацією (я б сказав: *раціональним промисленням*) єгипетського кастового устрою [15], і те саме можна сказати і про Маркіза де Сада – він ідеалізував (*раціонально промислив*) будуарні – цілком звичні для свого часу – розваги своїх батька, Жана-Батиста-Жозефа-Франсуа, графа де Сада і дядька, Жака-Франсуа-Поля-Альдонса де Сада, абата д'Ебрей. І якщо, за Карлом Марксом, Платон як аристократ промислив *комунізм споживання*, а не *комунізм виробництва* [15], то Маркіз де Сад як аристократ промислив *лібералізм споживання*, а не *лібералізм виробництва* (пор. статтю Андрія

Репи «Ерос споживання. Прологомени до студій з садо-марксизму» [20]). І це вже не кустарне виробництво затишних борделів чи будуарів, це глобальний капіталізм індустрії насолод, промислений Маркізом де Садам десь за двісті років до його виникнення. Промислений настільки чітко, що П'єр Клоссовскі вважає творчість Маркіза де Сада «езотеричною критикою» Просвітництва і Революції поруч з компліментарною їй «екзотеричною критикою» Жозефа де Местра, Бональда, Мена де Бірана та решти ультрамонтанців [8, с. 43–44]. Проте це враження, зрештою, як і будь-яке інше, свідчить радше про реципієнта, а не про тексти чи інтенції самого Маркіза. Важливе інше – практичне втілення політичної філософії Маркіза де Сада в постліберальних західних суспільствах чудово грає на користь найзаможніших верств населення – бо ж матеріальну нерівність ніхто не скасовував – збільшуючи їхні ринки споживання – і легітимізуючи постачання найбідніших як об'єктів їхнього споживання (проституція, секс-туризм як секс-колоніалізм, порнографія, зокрема *gay-for-pay*) – а отже дослідження політичної філософії Маркіза де Сада автоматично ставить його в один ряд із Карлом Марксом, Максом Горкгаймером, Теодором Адорно та ін. як одного з найважливіших і наймасштабніших мислителів *критичної теорії*.

Список літератури

1. Барт Р. Сад-І / Р. Барт // Маркіз де Сад і ХХ век. – М. : РИК Культура, 1992. – С. 183–210.
2. Батай Ж. Литература и зло / Ж. Батай. – М. : Из-во МГУ, 1994. – 168 с.
3. Бланшо М. Сад / М. Бланшо // Маркіз де Сад і ХХ век. – М. : РИК Культура, 1992. – С. 47–88.
4. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: <http://philosophy.ru/>. – Заглавие с экрана.
5. Делёз Ж. Представление фон Захер-Мазоха / Ж. Делёз // Л. фон Захер-Мазох. Венера в мехах. – М. : РИК Культура, 1992. – С. 189–302.
6. Жижек С. Возвышенный объект идеологии / С. Жижек. – М. : Художественный журнал, 1999. – 240 с.
7. Загурская Н. Эпистола из камеры vs. философии в будуаре / Н. Загурская // Маркіз де Сад. Письма вечного узника. – М. : Эксмо, 2004. – С. 7–66.
8. Клоссовски П. Сад и Революция / П. Клоссовски // Маркіз де Сад и ХХ век. – М. : РИК Культура, 1992. – С. 25–46.
9. Кожев А. Понятие власти / А. Кожев. – М. : Праксис, 2007. – 192 с.
10. Коломієць І. А. Тіло-власність як політичне тіло індивіда епохи пізнього капіталізму / І. А. Коломієць // Наукові записки НАУКМА. – 2015. – Т. 173 : Політичні науки. – С. 3–7.
11. Крафт-Эбинг Р. фон Половая психопатия [Электронный ресурс] / Р. фон Крафт-Эбинг. – Режим доступа: <http://www.psychiatry.ru/>. – Заглавие с экрана.
12. Маркіз де Сад. Философия в будуаре. Тереза-философ / Маркіз де Сад. – Минск : Белорусский Дом печати, 1992. – 288 с.
13. Маркіз де Сад. 120 дней Содома [Электронный ресурс] / Маркіз де Сад. – Режим доступа: <http://lib.ru/>. – Заглавие с экрана.
14. Маркіз де Сад. Философия в будуарі. Диалоги, призначені для навчання молодих дівчат / Маркіз де Сад. – К. : Comibook, 2016. – 274 с.
15. Маркс К. Полное собрание сочинений. Т. 47 [Электронный ресурс] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Режим доступа: <http://www.informaxinc.ru/>. – Заглавие с экрана.
16. Маркович Е. Фантазм [Электронный ресурс] / Е. Маркович. – Режим доступа: <http://lacanaliz.ru/>. – Заглавие с экрана.
17. Микитенко П. Фантазм протеста [Электронный ресурс] / П. Микитенко. – Режим доступа: <http://xz.gif.ru/>. – Заглавие с экрана.
18. Огуз М. Революционный праздник 1789–1799 / М. Огуз. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 416 с.
19. Паскаль Б. Мысли о религии [Электронный ресурс] / Б. Паскаль. – Режим доступа: <http://www.reformed.org.ua/>. – Заглавие с экрана.
20. Репи А. Ерос споживання. Прологомени до студій з садо-марксизму [Електронний ресурс] / А. Репи. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/>. – Назва з екрана.
21. Рыклин М. Интервью с Михаилом Рыклиным : вместо послесловия [Электронный ресурс] / М. Рыклин // Маркіз де

- Сад. 120 дней Содома / Маркиз де Сад. – Режим доступа: <http://www.lib.ru/>. – Заглавие с экрана.
22. Сватко Ю. І. Європа Сада, або Об'явлення від «божественного маркіза» / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2001. – Т. 19 : Філософія та релігієзнавство. – С. 41–46.
23. Фрейд З. Введение в психоанализ [Электронный ресурс] / З. Фрейд. – Режим доступа: <http://xwar.me/>. – Заглавие с экрана.
24. Фуко М. Что такое Просвещение? [Электронный ресурс] / М. Фуко. – Режим доступа: <http://lib.ru/>. – Заглавие с экрана.
25. Хоркхаймер М. Диалектика Просвещения. Философские фрагменты / М. Хоркхаймер, Т. В. Адорно. – М.; СПб. : Медиум – Ювента, 1997. – 314 с.
26. Эко У. Внутренние рецензии [Электронный ресурс] / У. Эко. – Режим доступа: <http://lib.ru/>. – Заглавие с экрана.
27. Энниг Ж.-Л. Краткая история попы / Ж.-Л. Энниг. – М. : Колибри, 2006. – 226 с.

I. Kolomiets

THE POLITICAL PHILOSOPHY OF MARQUIS DE SADE AS A PART OF CRITICAL THEORY

According to Slavoj Žižek, the sphere of ideology is the sphere of praxis, not the sphere of discourse; only in the sphere of praxis, we can diagnose its work; at the same time, in the sphere of discourse we live in the postmodern age of 'after ideology', with the same cynical attitude to all ideologies.

The political philosophy of Marquis de Sade is an integral part of Enlightenment philosophy and Liberal thought. In such status, it is declaring the equality of all the citizens and the emancipation of all so called 'deviant' practices. At the same time, in the sphere of praxis in modern postliberal societies, the political philosophy of Marquis de Sade is the mechanism of identity, sexual enjoyment, market development; it legitimizes poor people in the status of consumer objects (different forms of sexual and body alienation: prostitution, sex tourism as sex colonialism, pornography, etc.).

Karl Marx has written about the Plato's Republic as an idealization of Egypt cast system; according to Karl Marx, because of Plato's noble social status, his Republic is a model of consumer, not producer, communism. We can say almost the same about the Marquis de Sade's Utopia: it is an idealization of common to the 18th century of his father's, Jean-Baptiste-François-Joseph, comte de Sade and his uncle's, Voltaire's close friend, Jacques-François-Paul-Aldonce de Sade, abbot d'Ébreuil, aristocratic leisure time. At the same time, because of his noble social status, his social utopia is a philosophical model of consumer, not producer liberalism.

That means that the study of political praxis of Marquis de Sade's philosophy in modern postliberal societies makes his philosophy an integral part of Critical theory in the sequence with such great political philosophers as Karl Marx, Max Horkheimer, Theodor Adorno, et al.

Keywords: phantasm, consumer society, enjoyment market, alienation, pornography, prostitution, sex colonialism, postliberalism, late capitalism, body-property, critical theory.

Матеріал надійшов 24.09.2016